

חוברת ראשונה. ניסן.

מחירו לשנה:
באשכנז שמונה מארק;
בצרפת תשעה פראנק.
מחיר מחברת אחת
ארבעים צ"ל.

ציון

מחירו לשנה:
באסטערייך-אונגארן
ארבעה ר"כ;
ברוסיא ארבע רוב"כ;
לחצי שנה, המחצה.

כי מציון תצא תורה! (ישעיה ב. ג.)

יוצא לאור מדי חדש בחדשו

לתועלת שפת-קדשנו וספרותנו

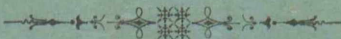
מאת

א. ה. זופניק

המעריך מ"ע

"דראָהאַביטשער צייטונג"

דראָהאַביטש, גאַליציען.

דראָהאַביטש, התרמו"ו.

בדפוס א. ה. זופניק.

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 711.

חוברת ראשונה.

מחירו לשנה: באשכנז שמונה מארק; בצרפת תשעה פראנק. מחיר מחברת אחת ארבעים צ"ל.	ציון	מחירו לשנה: באסטמעררייך-אונגארן ארבעה ר"ב; ברוסיא ארבע רוב"ב; לחצי שנה המחצה.
---	-------------	---

כי מציון תצא תורה! (ישעיה ב. ג.)

יוצא לאור מדי חדש בחדשו

לתועלת שפת-קדשנו וספרותנו

מאת

א. ה. זופניק

המעריך מ"ע

"דראָהאַביטשער צייטונג"

דראָהאַביטש, גאַליציען.

דראָהאַביטש, התרמ"ו.

ברפוס א. ה. זופניק.

דבר אל הקורא!

אם כל התחלות קשות עאכ"כ ההתלה ל'סדר מ"ע בשפת-עבר ;
אני אומר "ליסד", כי כל ישעי וכל הפצי שהמ"ע הזה יהיה נוסד על יסוד
מוסד, ויצא לאור מדי חדש בחדשו בסדר נכון באין מגרעת, ולא יהיה כקיקיון
דיוגה "שבין לילה היה ובין לילה אבר. — לכן שאלתי ובקשתי :
(א) כי חכמי-לב-עמנו יכבדוני במאמריהם הטובים והמועילים ;
(ב) כי חובבי-שפתנו וספרותנו ימהרו לשלוח את כסף החתימה, למען
דעת את מספר החוברות אשר עלי להרפס ;
(ג) והאיש אשר ימאן לבוא על החתום, יאבה בטובו להשיב לי את
החוברת הזאת, והיה אם לא יעשה כן, אות הוא, כי בקהל החותמים תחד
כבודו. —
אם ירביון החותמים אוסיף על כל חוברת באנען אחד, ותחת שתים תכיל
שלשה באנען. המו"ל.

מחברי-ספרים יאבו לפנות אלי בדבר הדפסת-ספריהם, אשר תהיה
במקח השווה, בתכלית היופי והשלימות, ונקי משגיאות.

A. H. Župnik, Drohobycz.

אמונים הם לארץ מכורותם, ואהבת האדמה אשר עליה יתנוררו נוגעת עד לבם, השטימו אותם ויבנו להם חייץ (גהעמץ) וישימו עליהם מסים לענותם למרד חיהם, וכמאז בן גם עתה, גם כי לצדק ימלך המלך, חן וחסד ואהבת אדם בלי הבדל דת רצונו, מתקוממינו יקימו עלינו, יציצו מעיר כעשב הארץ יסבנו כדבורים לאדיב את נפשנו ולקפד חוש חיינו, ורבים המשטינים להכביד אכף עלינו, להבאיש את ריחנו בעיני העמים שכנינו. קנאה היא ותהי לקינה, שנאה היא ותהי לשנינה. ע"כ עלינו להתאמץ ולתת יד לרעינו, ואיש את רעהו יחזק כי בן יאמר משל הקדמוני: החלש יאמר גבור אני, אם יתרועע לו השני, ואוי לגבור ואין עמו, איש כאשר יפול להקימו. . . . ואלוהו אמר (איוב ל"ה י"א) מלפנו מכהמות הארץ, הלא כאשר תבוא היה רעה על העדר ואימתה תבעת אותן, יקבצו יחד כלמו ויתנו את ראשן זה לזה, ואחוריהן אל השואפת לטרף וברגליהן יכו אותה מכה רבה, ובוזה ימלטו מרעתם, בן בהתאחד עם בניו זל"ז תהיה חתת אלהים על הצוררים ולא יכלו לנגע בה לרעה, יסורו מהם ישובו יבושו רגע.

ומה טוב ונעים חברת כי"ח בעיר מלוכה וויען, אשר עיניה צופיות למרחוק, את עניי צאן קדשים תרחם, האובדות תבקש, הנדחה תקבץ, והצולעה תאסף, ולאלה אשר מנוחה הדריכון, שמה מבטה, לנמלן ולנשאן, תגונן עליהן כצפרים עפות, ויחוסו בכנפי צדקתם נצח. . . . וזה שנתים ימים פרשה מוטות כנפיה מלא רוחב ארצנו כאשר בשכנטי ישראל הודעתי גאמנה במכתב עתך הנכבדה היוצא לאור מתחת ירך זה ארבעה שנים. — ועליך הנמל והמשא להודיע מדי פעם בפעם פרשת הכסף אשר פזר יתנו לכל דבר טוב ומועיל, ואת הטוב והחסד אשר יעשו עם אחינו בכל עיר ועיר מדינה ומדינה, קרא באזניהם הקריאה הזאת, למען ילמדון לאהבה זא"ז יתלכדו ולא יתפרדו למחלקות, המחזיקים בישן נושן לא יצרו להנאורים אשר מגמת פניהם קדימה, והחוקר לא ישחק להתם, כי חברים כל ישראל, ומה טוב ונעים שבת אחים גם יחד, וכל איש אשר ברכו ה' בעושר מכחו ישחד בעד עניי עם ויארח לחברה כי"ח, כאשר ת"ל גם נחנו פה"ק יסדנו (פיליאלע) סניף להחברה הרוממה הזאת, וע"ז כונו החכמים השלמים (סנהדרין פרק חלק) כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב שנאמר ועמד כלם צדיקים לעולם ועולם ירשו ארץ נצר מטעי מעשי ידי להתפאר; הרצון אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד כשיכוין לבו לשמים לקשר לבות בניו ולתמוך נדכאים להחיותם, ויכלול עם עמו, יש לכאז"א חלק לעוה"ב, ולא ירח ממנו נדה, וכלם יקראו ע"ז צדיקים כאשר לא התבולל בעמים (אסימילורט) ועל כל אחיו נפל — ולעולם ירשו ארץ ולא יאבדו מתחת שמי ה'. כאשר הנוערים יהבלו כי ת"ו כלה ונחרצה לישרון, והמה נצר מטעי מןשי ידי להתפאר; כמו החברה הרוממה אשר החומר (שטאק) בעיר מלוכה, והנצירים הסעיפים (פיליאלע) הם על ארץ רבה בערים ובקהלות יעקב וישראל יעשה חיל. . . . ומאד שמח לבי כי תשית נוספות למ"ע מדי חודש בחדשו יצא לאור

עלה בשפת קדש ותציב לך ציוני"ם לצייון, כי היא השפה בה חוללה תבל, ומהר סיני השמיע בה יוצר כל דברות קודש, בה חווינו גלו אזננו למוסר, ובה מנעים זמירות ישראל שפך שיחו לפני ה', בשפה הזאת שר שירי השירים שלמה בנו, וימשיל משליו, ובמוסרו חתם את הקהלת. . . בשפה הזאת שארית מהמדנו, וסגולת עם סגולה, יתפללו כל בני ישראל בכל מקומות מושבותם ערב ובוקר וצהריים לאלהי עושם, על פיה יכיר איש את אחיו, וגם כי יתעה כשה אובד בארצות החיים, ורוח סערה ישאהו אחרית ים, ולקצוי ארץ, על פיה, מאשר יקרא פעמים בכל יום שמע ישראל, יודע לבני המתגוררים שמה, וירחמנו ויחיהנו. . . השפה הזאת היא האזורי המאחד לבתים כאשר הוכחתי בהקריאה הא' והב' אשר קראתי באוני חברים המקשיבים לקול.* (המשך בא)

* נדפס בעברי אנכי שנה י"ח זעליג הבהן לויטערבאך.

”אשה רע מר ממות”

בכור מות גבור בנבורים אין על עפר משלו, מושל בכל היקום אשר בארץ וכל יצורי עולם תחת ידו נכנעים, בהניפו הרמשו כקוצר בקציר, מי יתיצב נגדו ומי הקשה אליו וישלם? ולא לבד על אנשים חלשים השוכבים על ערש דוי יגביר הילום, כי אם על גבר בריא אולם אם יפגיענו שלחו ימיתנו כרנע, ואז נאמר, כי האיש הזה מת פתאום. הרופאים ינתחוהו לגזרים לידע סבת מיתתו, ואינם יודעים כי יד ה' נגעה בו ויצו לבכור מות עושה רצונו לפגוע בו. ויהי היום ויבאו בני האלהים להתיצב על ה' ויבא גם מלאך המות בתוכם ויען ויאמר: „אכן לשוא בראת אותי, אכן סר מר המות“! הלא קראתי היום בספר „משלי“: „אשה רע מר ממות! ועתה הנני משיב חרבי אל תערה ומה תהיה מלאכתי ועבודתי? התעצור כח אשה רפת כח ללחום בי? הטוב לי כי ביד אשה תסגירני והיא תנצחני? — עוד מלתו על לשונו והנה דבר ה' אליו לאמר: אור נא כגבר חלציד וצא הלחם בה אם תוכל לה! אך את נפשה שמור! יען חפה היא מפשע, כי זאת היתה תעורתה בתבל להניק את אישה ראש פתנים ולהשביעהו מרורים, עד כי קץ נפשו בחייו וימת על ירך זה כשני ירחים, בכלות עונו בהתם הטאתו, ועליה אמר החכם בחכמתו: „אשה רע מר ממות“, כי לא אחת ¹¹ ושתים שאל אישה את נפשו למות להנאל מחיי עוני וצער, חיי כעס ויגון. ועתה אם יש את נפשך הראני במה כחך גדול, הלא לבך לב אבן ומצחך כנחושה, לך קתנה לך לאשה ותראה אם לא תכנע ערפך הקשה ותכופ כאגמון ראשך לפני האשה רפת-כח הזאת? — ולא אחר המלאך המות למלאות דבר ה' כאשר צוהו, ויבוא ברמות איש צעיר לימים יפה מראה

ושב תואר לבית האשה וידבר אל לבה לקחתה לו לאשה. ותאות לו האשה ויבואו כברית נשואין כדת משה וישראל. ותהר לו ותלד בן, " וטרם עברו שנתים החלה כדרכה למרר את חייו לשפוך עליו נאצות גדופים וקללות אין קץ, בהוכיחה אותו על פניו מדוע ישב בעצלתיים באין עבודה ומלאכה ומאין ימצא ענף מחיתו? ויהי כי הציקתהו בדברים גמר בלבו להיות רופא חולים למצוא טרף ביתו, ומה נקל היה לו לעמוד על משמרתו ולמלא פקידת רופא, בידעו אם יקום החולה ממשכבו או לא, ואחרי עבור ירחים אחדים ויצא שמו בכל העיר ובסביבותיה, וכלם כאחד ענו ואמרו, כי הוא רופא טוב להלל מאד בקי במלאכת הרפואה וילך הלוך וגדול עד כי גדל מאד ויהי שמעו בכל הארץ. — אך בביתו לא שב הרוח מזעפו, רוח אשתו אשר קדמה פניו בכל עת בואו הביתה, בחרפות וגדופים וקללות נמרצות עד אשר בחר מות מחיים.

לפני מותו קרא לבנו ויצו עליו לאמר: הגני הולך בדרך כל הארץ, רבות שבעתי גון וכעס מאמך המרשעת, היא אשתי הארורה, ועתה ברוך ה' ויוציאני מצרה לרוחה, ואתה בני חזק להיות לאיש ומלאכתך תהיה כמלאכתי. הלא ידעת כי מעולם לא בקרתי בבתי-ספר ולא למדתי מאומה ממלאכת הרפואה, ובכל זאת גדל שמי מעלה מעלה וחיתי בצל החכמה ובצל הכסף, ולולא אמך אשר השבעתני מרורים, כי עתה הייתי המאושר בתבל. ע"כ אני מצוך להיות רופא חולים כמוני. וזה לך האות אם תצליח במעשיך אם לא הסכת ושמע:

בבואך אל בית החולה ותראה כי אנכי המלאך המת עומד לרגלי, ידוע תדע כי יחיה מחליו, ואתה תשוה לו מעט מים או דבר אחר אשר יעלה ברעיוןך למרקחה, וכלם יאמרו כי אתה רפאתו ויאשרוך ויהללוך; ואם תראני עומד מראשותיו, לבך יהי נכון בטוח כי ימות החולה ואתה לא תשוה לו מאומה, סן יאמרו הבריות כי אתה הרגתו. — ויהי ככלות דברי צוואתו ויגוע וימת בגו ולא ברוח, כי רוחו שבה למקום מחצכתה.

אחרי מלאות ימי האבל נקראו נקרא בנו, הוא הרופא החדש אל איש חולה, וישא עיניו וירא את אביו המלאך המת עומד לרגלי החולה, ויכתוב סמים למרפא מעט מים קרים. החולה קם ממשכבו אחרי ימים אחדים והוא מלא אמתחתו כסף ושימו כבוד תהלתו ויהללו בשערים מעשיו. ויגדל האיש והצליח ויעש לו שם מכל הרופאים אשר בתבל.

ויהי היום ויקראוהו לחצר המלכות לרפא את בן המלך הורש עצר. כבר קדמוהו רופאים אין מספר וכלם חתליטו ואמרו נושא למחלתו. ויהי בבואו בית החולה וירא והנה אביו עומד מראשותיו, וימת לבו בקרבו וישתומם כמו רגע ויתחנן לפני אביו ויאמר: אנא אבי! לך מזה ואל תעמוד מראשותיו, כי כל חיי רוחי תלוים בזה, אם אחיהו וארפאהו, יעשרני המלך עושר רב ורוב כבוד ינחילני; ואם ימות זה, בא קצו, יגלה קלוני גם תרצה חרפתי. וימאן אביו לשמוע בקולו כי כבר צוה לשלוח יד ביורש עצר הזה.

ויהי כראות הרופא כי מאן ימאן אביו לשמוע בקול תחנונו וישא קולו כאריה וישאג בקול גדול: "אבי, אבי, האם הולכת"!! כמעט שמע אביו את הדברים האלה וישא את רגליו וינס בחפזה, ובין כה וכה הרופא עשה מרקחת חיש מהר ויחי החולה. ככה נוכח לדעת מלאך-המות גם בחייו גם במותו, מה צדקו דברי החכם מכל אדם "אשה רע מר ממות"!

משה זאב בערנשמין

מורה שפת עברית ביארסלויא.

עמנואל העברי

או

החנוך והדרכת הילד עלי מסילת החיים

מאת

יואל עלק.

כל ימי חיי האדם עלי ארץ, או כל העת אשר ידע לפעול ולעשות לטובתו ולטובת החברה האנושית, הוא נקשר תמיד בגייתו אשר מהאדמה מוצאה, וברוחו אשר חלק הוא מרוח ההכל ממעל, בהמכונה הנקראת עולם, ולכן הוא אזרח רוחני וגופני על הארץ אשר יחיה עליה, וההתקשרות הפנימית משתי אלה היא — "טבע האדם": מלה כוללת לכל מעלותיו וכשרונותיו המביאים אותו אל הנקודה הראשית של טבע היש העצמי אל השלמה שלמה אשר אליה יהיו כל איש בהיותו איש, — והנפש, רוח או הנשמה, היא, היא כח הכללי של כל כחות הכלליים היוצאים לפעולה בגוף האדם. כח האדם, היא היכולת לפעול כל דבר, הוא היסוד הפנימי של כל פעולות היש האנושי, והוא יכול להתפתח ולהתעורר כאשר נראה מעשים בכל יום, וכרוב התקרבות בעלי החיים אל האדם, כן תרבה מעלת יצירתם. היצירה, — איננה הכריאה, ויצירת איזה דבר, היא עשיית והבאת איזה יש אל השתלמות ישיתו, לפתח ולשדר רוח האנוש וגויותו ולהביא את האדם להיות גבוה מעל יתר בעלי החיים. גוית האדם תפתח ככל יש עצמי מפנימיותה לפי כחות יצירתה הגרים בתוכה, והרות אשר לפעמים יעשה מעשהו בלי רצון וחפץ, ולפעמים לתכלית ולמטרת התעוררות כחות הגויה, וכל להתעורר רק תחת מחסה הגוף; אולם אחרי אשר

גיות האדם כיתר גופות בעלי חיים תסבול אחרי עתות הגידול והרביי את עקת ההמעטה והפרוד, והרות בהיותו חלק מהיש הכללי לא יוכל להתמעט, לכן לא תוכל להיות גם משרה ותכלית; ר"ל קץ וסוף אל השלמת הרוח בכלל באשר רוח הוא, ורק המכונה שהוא מוליכה, בעפר יסודה, וכאשר יש לה התחלה גם קצה יבוא ובלא עת תספה. גם כן כחות הרוח בכל פרט ופרט: כחות הדעת והזכרון, התבונה והמשפט, הזכירה והדמיון, כח החושי והרצוני, האביונה והתאווה; אחרי אשר גם פעולותיהן תוכלנה להיות רק בהגויה, ועל ידה תצאנה לאור ולפועל; לכן כהגויה תאספנה כלהן ותתעוררנה גם הן לפעולה כל זמן אשר היא בחיים חיתה, ואם מעטה או רבה היא הפעולה אחת היא לנו, רק הנה לא תעמודנה רגע אך תפעולנה לפי מדרגותיהן ומעלותיהן, כי כל דבר אשר בהטבע יסודו, יעשה מעשהו מבלי מנוח ולפי מעלת התפתחותה יגיע האדם אל תכליתו; אך ההתפתחות הזאת בעצמה לא תביא את האנוש להיות איש, ורק בהיותה מסודרת על פי סדר והלכה נכונה תוכל להביא את האדם אל מעלתו ומדרגתו. יצירת האדם היא חלושה בעצמה, ומבלי עזרת אחרים לא יוכל האדם לעשות מאומה, כי הוא בעצמו החלש שבחלשים הנהו, ומעת גוחו מרחם אמו עד שובו לאדמתו, איש איש יעזור את רעהו, וגיותו נצרכת לשמירה והבטחה, וגם רוחו, אף כי הוא החזק שבחוקים, בכל זאת מרגע אשר הגויה תשים עליו את כבליה, מעדנות ילך ורק לאט יתנשא אל הפשית הפעולה ולא יגיע אל מעלת החשלתמות, אשר כחו מסוגל לזה, כי כל דבר ודבר אשר בצלם ימצא האדם מרגוע, כמו הטבע, האוויר, המעון, סדרי הארץ, מצב טוב או רע, והאנשים אשר בתוכם הוא יחיה, יפעלו כלמו על יצירתו, ורק הפעולה החצונית תוכל להוליך אותו אל מדרגה גבוהה ושלמה. — הפעולה הזאת תקרא בשם "החנוך".

החנוך — קו ומשטר אשר על ידו יבוא האיש אל חרות הדעת וחפשית אמתית, אשר מקורה בזכות הרעיון, ורק בהיותו מוכתר בוד מדות מוסריים, החודרים בגפש האדם, תוכל אהבת אנושית להכות שורש בלבו, וגבורת עם ועם, ועתירות כל ממלכה ולאום תלויות בסדר החינוך וההדרכה אשר האמות, האבות, והמורים הנחילו לבניהם ולתלמידיהם; החנוך יביא אותנו אל הנקודה הראשית להיות אורח ארץ ולדעת את החיים. — החיים — התקשרות וקבוצות תמורות וחליפות, והחנוך יאשרן לסדרן בסדר נכון אשר בשאונן לא תפגענה באדם עת הלכו עלי מסלה היומית, המלאה קוצים וחרולים, ותכליתו ומטרתו להורות מה החיים דורש ממנו.

החנוך יוליך את הילד לטוב או לרע ויזין את נפשו ורוחניותו כחלב אמו יכלכל את גיותו, אך מי הוא זה אשר החוב הגדול מוטל עליו לכלכל את חנוך הילד ולהוליכהו עלי דרך אשר יעשה את הילד להיות טבעת מוכשרת להשלשלת הגדולה אשר בשם "אנושית" נכננה? מי יחנכו מעת בואו לארץ, להיות אבר שלם מהגוף הגדול אשר בשם "אנושי" נקראהו? מי הוא זה אשר עליו לתת דין וחשבון לפני כל הארץ בעד אלה האנשים הרעים והחטאים אשר בשקוציהם ובתועבות

לבנות ימלאו כל מקום ופנה? מי הוא זה אשר על נפשו יעיק חוב גדול להצדיקה לעיני כל בעד האנשים הרבים אשר יעמולו להוליך שולל את רעיהם? אשר יתחפשו באפר הצדק ובמסוה האמונה או הדעת על פניהם להכות בתרמית לבתם את אחיהם, אשר לא ידע כי מארב שמו לו מאחוריו להפילהו במשאון? ומי הוא זה אשר הביא בתוכנו את נושכי נשך, אשר יפשיטו כסות ביום ויבוזו שמלת לילה למלאות צלחתם וכיסם משוד עניים ומשלל אביונים? ומי הוא זה, אשר נתן תחבולות שונות ועצות מרחוק ביד היהודי לעמוד תמיד על נפשו אף כי אסון רחוק ממנו? — אף כי בעלי קורות דברי ימות עולם יענו כלם בפה אחד, כי מסבי הזמן אשמים בזאת, ככל זאת נעמוד בקשיינו ונאמר קבל עם, אשר בראשונה האבות והמורים פושעים בדבר, ואחריהם חברת מין האנושי בכללה, כי בלי שפק אם הראשונים יחנכו את ילדיהם לפי טבעם וכשרונותם, ואם העם כלו יחנך את המגודלים על ידי מעשה הצרקה להוליכם על דרך ישר, כי אז לא ידענו את המלות: "כלא", "בית-אסור", "בית סוהר", "ארץ-גזרה", וכדומה מהדברים אשר חרפה המה למין האנושי. האבות והמורים המה יפשעו בזה אשר לא ידעו ולא ירצו לדעת את אשר הזמן נטל עליהם בנתנו בידם עצם אשר אשר יהיה לאיש; האב לא יביש בעין פקוחה לראות ולהבין ביד מי הוא יסגור את בנו אשר ינחהו על מעין מים חיים, או ימכרהו לעקר, בנתנו את בנו ביד מלמד אשר לא ידע מאומה מכל אשר לו לדעת לחפץ ולמטרת החנוך. המה יורו את הילד אשר לאט יעלה בסולם המוסרי ולא יסול ממנו לבור שחת, המה מחוייבים לסוכך עליו אשר בל יאונה לו אסון רוחני, כאשר יגוננו על גויתו אשר כל יבואו לה שוד ופחד מחוץ; ולוא ידעו אשר כבד הדבר מאד לשמור את רוח הילד יותר מגופו, מפני אשר המחלה הרוחנית היא פנימית, כי אז כלנו היינו נקיים מכתמי המאה התשע-עשרה! אם המורה יהיה להילד רק כאח גדול ממנו בשנים אז תועיל לו ממשלתו אשר ימשול עליו לטובת הילד; אם המורה לא ישכח את ימי ילדותו בעצמו, ויזכור תמיד אשר גם הוא היה נער, בער ממדע, ושובב בדרך הלך, כי אז יוכל לדעת את נפש הילד אשר העת נתנה לו בידו.

האבות והמורים יביטו על ההוה של הילד כעל יסוד מוסד לבנות עליו את העתיד, וחנוך ההוה יסול מסלה בטוחה אשר יוכל ללכת בה בטח אל מטרתו המכוסה ממנו תחת מסך העתיד, ואחרי אשר גורל אנוש עלי ארץ יעשה לטוב או לרע על ידי תחבולות הזמן, לכן חנוך ההוה של הילד הוא כפרודור המביא לפניו הטרקלין; את החנוך הזה נקראהו "הראשון", וזה אשר יקבל בבית הספר הוא "האחרון", והוא תלוי ברצון איש ואיש, כי לפעמים יקרה אשר עבודת המורה והמחנך לאל היא, ולפתע פתאום יראו אשר לשוא עמלו וייגעו בדי ריק, ורק את אשר אסף הנער בכחו ובמוחו אצל אבותיו נשאר לו מכל אשר ראה או למד; ואם כן, אם חנוך ההוה אשר ביד האבות הוא, יהיה על פי סדר ולתכלית נכון אז נוכל לקוות אשר גם חנוכו בעתיד

יביא פרי ויגדל ציץ. ואם נרצה אשר חנוך הילדים יביאם על נתיב הדעת וחרות המחשבה, או נשים בקרבם מוסדות ארחות החיים בתחלת חייהם, וההשלמה תוכל לפגוש פגע רק בחפץ הילד בהיותו לאיש, ובמצונו אשר לא בא לתכלית ההשתלמות, ואף כי עד הראש לא יבוא, בכל זאת הזרע הרך אשר אבותיו שמו בלבו בהיותו צעיר לימים עוד יוכל לשלוח שרשיו על תלמי לב האיש, ובזכרו את למוד והרגל ילדותו, לא פעם ופעמים יתנחם כי סר מהדרך וילך עקלקלות; ואם כן נראה אשר ראשית החנוך, הוא חנוך-הבית.

חנוך הבית והאבות, הוא הראשון אשר בו יחל הילד להתפתח, ובו תחל ההתעוררות הפנימית להקיצו מעט מעט ומוחו הקטן יחל בו עבודתו. מוח הילד הוא כדונג אשר כל רושם קטן או גדול נראה עליו, כן כל הרגש קטן או גדול אשר הילד יקבל מבחוץ יחוקה במוחו בפנים ולא ימחה לעד, ולכן נראה אשר אנשים זקנים ושבעי ימים עוד יזכרו את ימי ילדותם ושטותם אשר עשו אז; וזאת לא באשר כי כה זכרונם חזק עליהם, לא, אך אחרי אשר יתפשטו לרגע מההוה שלהם, אז תעבורנה לפניהם תמונות העבר ככני מרון, המסומנות במוחם ויראו ויבישו את אשר כבר נשכח זכרונם מקרב ולב איש.

הילד יקבל בראשונה את חנוך הבית אצל אמו, אשר היא נשאתהו תחת לבה ונקשרת אליו בעבותות חזקים. ומה טוב לילד בידעו רק את אהבתה וזר הוא לאהבה אשר אבותיו ישלמו בעדה להאמה או להמינתה, כי הנה לא תחנכנהו לפי סדרו ומשטרו; הנה תעשינה מעשיהן רק לפי החוב אשר השילום נשל עליהן, ובין לילה תהיינה לאומנות ילדים רכים אשר לא ידעו עוד הצג כף רגל, בלי שום ידיעה מלאכותית לזה, כהמלמדים אשר מאין למו מה לעשות, ונכזב כל מעין לשבוע לחם, החלו להיות מחנכי-ישראל! ואף כי גם אהבת האם, גם היא אך אהבת עצמי היא ולא האהבה המתורה אשר כל איש ידמה בכטאו את המלה הזאת, בכל זאת היא תלויה בדבר יקר ושבעי, ולא בשלשלת כסף אך ברתוקות דמי האדם.

אהבה — מלה כוללת להכחות הנפרדים ולהתעוררות הפנימיות אשר בהנה נראה את רצוננו וחפצנו לאיזה דבר או ענין, כהנפש — מלה כוללת לכל כשרונות האדם אשר בהנה אדם הוא, כי לא מבנה גויתו ולא כח דבורו אשר הטבע שמה בו, תעשינה ממנו להיות איש בין אנשים, כי מי יודע אולי גם חיתי ארץ ובהמות שדי בצעקתן ובנהמתן תתנה לדעת לדעותן את חפצן, וכאשר נראה, אשר הזאבים אף כי אינם חיים תמיד בשיירות, בכל זאת בהלכם לשלול שלל ולטרף טרף, או בעת הצורך למו יתחברו אחד לאחד ועדרים, ועדרים, יצאו ביער ושדה; חיתי ארץ החיים בחבורה יבנו בנינים ויסעו ביחד ממקום למקום, עופות ודגים יסעו לרכבות ביחד את מסעם; הנמלים עם לא עז ויכינו בקיץ לחמם; מלך אין לארבה ויצאו חוצץ כלמו ובעלי תולדות

הטבע יספרו דברים רבים אודות הקופים והשנהכים אשר יחזקו את השערתן בזה אשר בלי ספק ידעו כל החיות החיים מתחת השמים לתת לבני חבורתן לדעת על ידי נהמת הקול את הפצן ורצונן; וגם החסידה אשר ברושים תשים קנה, גם היא תתעץ עם רעותיה, ואף כי החוקר בערגשמיין יאמר, כי זאת רק הרגשה טבעית בהם למצוא את המועיל ולהתרחק מן הנזק, ולא שפה זאת נהמתם, אולם מי יאמר לו אשר כדבריו כן הוא? — ועתה הלא דעת לנבון נקל אשר בלתי הכשרונות אשר בתוכנו כחיתי ארץ נדמה כלנו, ורק הנפש תעשה את הילד היולד — לאיש. אך הנפש והגויה לא פרטים שנים הנה המתנגדים איש לרעהו, כי הנה ביחד לכלל אחד — לאדם — יחשבו, וכאשר אי אפשר לגויה בעל חי להיות בלא רוח החיוני, כן אי אפשר להנפש או לכוחיתיה להיות הנה עלי ארץ בלא גויה, כי כל כח אשר אין לו תחבולה לצאת לפועל ולהראות את עצמו באיזה פעולה, מקומו רק בדמיון האדם הוא, והכחות אשר יצאו לפועל המה עם הפעולה אחת הנה, ואם כן הנפש והגויה אחת הנה, וכל זמן אשר הפרט האחד איננו עומד הנה בתקפו, גם השני לא יוכל להיות עלי אדמות ליש, כי אי לה לגויה אם כשרונות האדם יאבדו מעט מעווס, ואוי להם אם הגוף יחלה ולאט אט יאבד את בריאותו, כי אז הנפש ר"ל הכשרונות והגויה שתיהן תלכנה לאבדון, לאבוד כחן וגבורתן ולאבוד עצמן בארץ אשר תחיינה בה שתיהן כאחת ותחיינה אף בהיותן כלא היו.

הטבע או הכחות הנסתרים השוררים בארץ הטבעה בלב כל חי לדעת מבלי ידיעה נסיונית או תלמודית, אשר הגוף והנפש אחת הנה — מזאת תצא שמירת עצמותינו — וההרגשה הזאת תבוא בנו לפתע פתאום מבלי ידיעה מוקדמת, כי פתאומית היא, ומבלי כל ידיעה מראש נעמול בלכתנו או בשכבנו להשתמר ממכשול ופגע אשר יפגע בנו, ובלילה במקום חושך ואפלה נקה לעזרה גם את חוש המשוש, כי נמשש כעורים קיר והוא יסוכך בעדנו אשר לא נפול במהמורה, ואף כי בטוחים אנחנו אשר אין כל פגע ונוק בקרבנו וצרה או שמחה רחוקה ממנו, בכל זאת בראותנו כאלה אצל אחרים, או תתעוררנה בנו הרגשות אשר לא ידענו אותן עד עתה, וכלי הכנות רבות נבכה או נשחק ביחד, כי הנפש בראותה דברים כאלה תאבד את שוי משקלה ותתמוגג כמר נפשה או תפער פיה לבלתי חוק. הסבה לאלה המפלות (?) בעינינו היא: רחמנות, יגון, שמחה או מחלה, כי בזו הרגע נדמה אשר כל הבא על איזה איש יוכל לבוא גם עלינו או על אחד אשר יקר לנו, ואם כן הלא סבת כל ההרגשות אשר נרגיש בקרבנו בעדנו או בעד אחרים, היא היא האהבה העצמית!

כל בעלי חיים, יהיו קטנים או גדולים, מהראם עד התולעת הקטנה הזוחלת על הארץ או בנקיקי הסלעים משכנה, כלמו ישמרו את עצמותם, וכל אשר בכחם לעשות אשר כל יפלו בפה יקיש למו, יעשו, והחלש בידעו כי חלש הוא, לא יצא לקרב עם מי שתקיף ממנו, כי שמירת עצמותו תכביר עליו אכפה

להחבא באשר הוא שם. אך הידיעה הזאת גם היא אחת מכתות הנפש ומכשרונותיה, לכן בלי שפק בהנפש מקורה, ואם נכנה כשרונות כל בעלי חי בשם אחר בהתנאותינו עליהם, אשר רק לנו נתנה הנפש, כי לא נרצה להבין אשר כל יש גבוה הוא מדעת בני חלוקה, אחת היא לנו, לא השם הוא העקר אלא המעשה, הדבר אשר נראה בחוש, ועין בעין נראה אשר גם לחיתי ארץ ישגן כשרונות רבים, ואם כן ידיעת שמירת העצם תוכל לבוא רק מידיעת הנפש, אשר באבדן הגויה גם היא תהיה פה עלי ארץ בהמכונה הזה לצל ואפס. מהידיעה הזאת תבוא לנו האהבה העצמית העומרת. (המשך יבוא)

דובב שפתי ישנים!

נדרשתי למבוקשך בשליחת המכתב הארוגינעללי מאת הגאון המנוח מוהר"ח פאללאק נ"ע מפנים שנים. א) לדובב שפתי ישנים לחים מערמות עפרם אשר בצל שדי יתלונן הגאון המנוח הזה סלה. ב) להפק "רצונך למען ידים קרן "ציונך" ויאר נתיב לסופרי זמננו המצוינים כי יביאו לך גם הם מתנובת תכונתם דברים העומדים ברומו של עולם הספרות העברית, ולהשיב תשובה מאהבה לכל שואלם דבר דבור על אפניו, לבל ישיבו ריקס את פני שואליהם ולבל ינעלו דלת בפני מבקשי התרת ספקותם, כאשר עושים בימינו אלה רבים המתימרים בשם חכמי דור ההוה לדאבון לב כל מוקיר החכמה וחכמיה; כי מי לנו גדול כהתיר הגדול המנוח הזה נכ"מ, ועם כל זאת לא רחה את כל שואל ומבקש התרה על ספקותו, ולהפך קרבהו בשתי ידיים, ללמד לבני יהודה קשות ולהאיר נתיב לקצרי הראות כמוני אשר כהו עיני מראות קרן אור חכמתו. המביא לבה"ד. אג"ף.

בע"ה פה טרעביטש יום ד' כ' סיון תרמ"ל לפ"ק.

שלום וכל טוב למעלת כבוד התו' המושלם כו' מוה' אליקים געציל פפעפער נ"י. מכתבו היקר המשובץ בכתם המליצה הניעני ואמהר כפי יכולתי להשיב אמרי לו רק בקצרה, בעבור רוב טרדותי, על שתי שאלותיו ובהקדים על השניה תחלה, ולבאר דברי הראב"ע בהקדמתו לפירושו על איוב אהל ואומר: הנה כפי המבואר בדברי הרמב"ם בה' יסודי התורה פ"ב הלכה ג' ה' דעת החכמים בימי הראב"ע וזמנו, שכל מה שברא הקב"ה בעולמו נחלק לשלשה חלקים וכו' יע"ש ובפ"ג כולו, ועפ"י דבריו שם נבין גם דברי הראב"ע פה השונים מהם

רק במקצת, ע"כ אצינם פה בלשונו, ואבארם רק כנראה לע"ד. וז"ל:
 בעבור היות כל ברוא מיש ומאין (ר"ל מחומר וגולם קדום
 לדעתו ומצורה מחודשת אח"כ) נמצא עמו חסרונו (איזש מאַנגעל-
 האַפֿט) וחסרון העליונים (ר"ל כל הגלגלים והכוכבים שבהן, שהם
 מחוברים מגולם וצורה קבועה לעולם כמ"ש הרמב"ם שם, הוא רק)
 בתנועתם כנגד המוצק (ר"ל במה שהם מוכרחים ע"פ יוצרם לנוע
 תמיד סביב המוצק, אום דאַז עַעס שטעעה ענדע) ורומז בזה לגולם
 אחד שברא היוצר למטה מגלגל הירח, וד' צורות לגולם זה אש,
 ורוח, מים, וארץ כמ"ש הרמב"ם פ"ג ה' לא בעצמם ולא בתבניתם
 (ר"ל לא בגולמם ולא בצורתם חסרון) וחסרון השפל (כל המוצק
 הנ"ל שהוא למטה מכולם (הוא חסר) לא בעצמו כי אם בתבניתו (ר"ל
 בצורתו שאינה שוה בכלו, כי אם מקצתו אש, ומקצתו צורות
 אחרות כנ"ל) וחסרון התחתונים (ר"ל כל הברואים יושבי כדור
 הארץ מתחת ובני אדם בתוכם) בעצם ובתבנית (ר"ל החסרון
 הוא בגופם ובצורתם, כי בשניהם אינם שלימים) וזאת סבת התלאות
 הקורות (אשר תקראינה) לגוף ונשמה (של בני אדם) או לשניהם
 (כאחד, שהם בכלל נוגעים לעצמם) או (אשר יגיעו רק להם בבחינת
 קניניהם מחוצה להם, כמו לעושר, ולבנים לנשים ולחברים שלהם)
 והכל (ר"ל כל קורות רעות אלה תקרינה להם רק) במספר במשקל
 בגורת האחד שאין לו ראשית ואין שני לו (ר"ל עפ"י הש"ת
 המנהיג את כל העולם לבדו, ואחרי כי כן הוא שלא במקרה כי
 אם על פי מוצא הש"י תבאנה לנו) ע"כ אמרו אנשי שיקול הדעת
 (ר"ל החכמים האלקיים בעלי שכל ומדע אמתיים) כי התוכחות
 (דיא ציכטיגונגען) הבאים על בן אדם יש מהן לייסר אותו (איהן
 צו שטראַפֿען) כענין שנא' (איוב לג. יט.) והוכח במכאוב על
 על משכבו, כדרך האב המיסר את בנו על מעשה רע שעשה,
 כדי שלא ישנהו (דאַס ער עס ניכט וויעדערהאַלע) (כדרך הרופא
 שהוא משקה לחולה דבר (איון ברעך-אַדער אַבֿפֿיהרמיטטעל גיכט)
 להסיר חליו (אום דען קראַנקהייטס-שטאַף אויס זיינעם קאַרפֿער
 צו שאַפֿען); ויש תוכחת על תגרת מעשה (אַלס וואַרנונג אַדער
 פֿאַרבייגונגס-פּרעזערוואַטֿיסמיטטעל) שלא יעשה מעשה רע כלל)

כאב החומל על הבן וידריכהו בדרך הישרה (שלא יחטא) כרופא המאכיל הבריא (וועלכער עטוואַס פֿעטמעס צום עססען ניבט) ואם יפחד שיארע לו מחלה ע"כ ישקחו במשקה מר לשמור מתכונת בריאות גופו. ויש תוכחות (שיבואו לאדם לפעמים לקבול שבר, ר"ל כדי שיקבל המיוסר שכר טוב בעבודתו והמה נקראים בפי חז"ל ייסורים של אהבה) וסבת היותם רבות (איהרע ענט-שמעהונגסווייזע אונד אורזאַכע איזט מאַניפֿאַך).

ועל דברי הראב"ע בפ' תשא ל"ב פסוק ל"ב ועתה וכו' הנה מעיקרי אמונתנו האמתית הוא כי גורל ומנת כוס של כל בני אדם עלי ארץ וכל הקורות הטובות או הרעות אשר תקרינה אותם, מאת ה' הן, כמו שאמר יוסף אל אחיו (ברא' מ"ה ה.) ועתה לא אתם שלחתם אותי הנה כי (אם) האלקים. ושם נ' כ' ואתם השבתם עלי רעה, אלקים חשבה לטובה. וכן נאמר (תילים קי"ח כ"ב כ"ג) אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה, מאת ה' היתה זאת וכו' ואיוב אמר (שם א' כ"א) דרך כלל על כל קניני העולם הטובים אשר ירכש האדם ואחר יאבדו ממנו בענין רע, ה' נתן ה' לקח וכו' וכאשר הודיע הניאל לנבוכדנצר בפתרון חלומו את הרע העתיד לבוא לו אמר (שם ד' כ"א) וגזרת עליא היא די מטת על מראי מלכא. וחז"ל הפליגו עוד ענין זה באמרם, אין אדם נוקף אצבעו למטה אלא א"כ נגזר עליו מלמעלה. וע"ד מליצה והשאלה נקראת הגזירה העליונה הזאת במקראי קודש בשם ספר ה' כמו פה מחני נא מספרך ובתילים נ"ו ט' הלוא בספרתך ובמלאכי ג' ט"ז ויכתב ספר זכרון לפנינו. והניאל ז' י' דינא יתב וספרין פתיחו. ועליה רומזים דברי שמואל שאמר בספרא דארב הראשון (ר"ל בגזירה הקדימה כבר מאת השי"ת מראש בריאת האדם) כתיב שמואל חכם יתקרי רבי לא יתקרי. והגזרה העליונה הזאת קרא הראב"ע פה בשם מערכת השמים, ואחרים יקראו לפעמים סתם בשם מערכה ר"ל שלפי ערך ומעמד למצב הכוכבים והמזלות אלה מול אלה בעתים שונים כן תשתנה גם פעולתם על הארץ ויושביה מתחת, ושינוי גורל ומנת חלק כל עם ועם וכל אישיו הפרטיים כתכונת נפשם ומדותיהם. באושר והצלחתם הזמנית

גימל

ובכל מדותיהם הטובות או הרעות. ועל זאת רומז לע"ד הראב"ע באמרו פה „כי כל הגזירות על הכללים (ר"ל על העמים ולאומים שונים בכלל) ועל אישיהם הפרטים הם כמערכות השמים וככה הורו החכמים כאמרם „בני, חיי ומזוני (לא בזכותא לכד תליא מלתא אלא במזלא) רק השם יוסיף בעבור יראתו (של המקבל) וכונתו בזה לע"ד כעין מש"כ כבר גם בביאורי לעקדי שער ל"א „בי הש"י ינהיג את התבל וכאז"א מיושבי בה בשני אופנים: הא' בהנהגה הטבעית (לפי המערכה הנ"ל) והב' בהשגחה פרטית על עם ויחודי סגולתו ובעבור יראתם אותו וצדקתם ותומתם יוסיף על ימי חייהם הקצובים להם על פי טבעם ומערכת השמים, כמו שנאמר (מ"ב כ' י') בחזקי המלך „והוספתי על ימך וכו' ובתורתנו הקדושה על כלל האומה למען ירכו יטיכם וכו' ובשמות כג. ועבדתם וכו' וברך את לחמך וכו' לא תהי' משכלה ועקרה וכו' ובדברים כ"ח והי' אם שמוע וכו' ברוך פרי במגך ופרי אדמתך וכו' ועוד בהרבה מקומות ואין להאריך עוד מקוצר. העת ורוב טרדותי, ע"כ אשים קץ למלי בברכת ה' וד"ש מוקירו חיים יוסף פאָללאַק.

דבר בשם אומרו *

מוציאין כו' ועושין אותה כמין טבלא מרובעת כדי שיהא נשכר את הזוית [עירובין פ"ה מ"א]. גירסת רש"י והרע"ב ז"ל: ועושין אותן; והקשה התו"ש לגירסתם דהא תנינא דהא זימנא וכו' ולכן נראה לו יותר כגירסת הספר דגרס אותה, עפ"י הרמב"ם ז"ל כו' ע"ש. — עוד שם בתו"ש ד"ה כדי כו' וכ"כ רש"י וכו'.

* המאמר היקר הזה אשר אנכי נותן לפניכם היום קוראים נכבדים, הוא מאמר בודד אשר מצאתי כתוב בסוף ספר כת"י „חלקת יעקב“, אשר נתתיו במתנה לאוצר ספרי-המלך פה פאריש. ובאשר כי דברים אלו בחכמת ההנדסה יסודותם, אמרתי להביאם ברבים, ולהציג בזה ציון לכבוד הרב הג' המחבר ר' יעקב האמבורג ז"ל; והיה אם דבריו ימצאו חן בעיני הקוראים המבינים, אז יזכר גם שמי לטוב והיה זה שכרי. ישראל איסר בן משה גאלדבלום בפאריז.

ובתב ע"ז הב"י: אין לומר כפשוטה שהרי אם לצד אחד מהעיר
אנו נותנים לו אלפים אמה כשנעגול כו' שלכל צדדי העיר יהיו
אלפים אלא כו' נותנים לו אלפים אמה לכל סביבות העיר עגולות
הוא מפסיד את הזוית, וכשהן מרובעות נשכר הזוית דכל אמתא
ברבוע כו' מהלך אלפים ות"ת, ואם היו עגולות לא היו יכול להלך
בשום צד יותר מאלפים עכ"ד.

ואני הק' יעקב לא זכיתי להבין דברי רבנו הב"י נ"ע! חדא
דאי בפירושו בכוננת רש"י, קשה קושיית התוס' 'דהא תנינא דא
זימנא' גם הכא; ועוד אי כפי' הב"י, קשה: למה שינה הרע"ב
בפירושו הכא ממה שפי' במשנה פ"ד מ"ה? ששם פי' נשכר את
הזוית: ארבע פאות שבאלכסונו של מרובע העודפות על העיגול
שבתוכו, והכא פי' מרובעים שיהיה אלפים לצדדים כבאמצע, ולא
עגולים שיהא להם אלפים באמצע ובצדדים הם מתמעטים כדרך
דבר עגול, ואי כפי' הב"י, הלא טוב יותר להם לפרש גם פה כמו
שפי' במתניתין דלעיל?

אבל באמת קושיית התו"ש לדעתי מעיקרא לאו קושיא
ופירש"י והרע"ב כפשוטה היא: דהא רש"י ז"ל פי' כמין טבלא
מרובעת דבעיר מרובעת עסקינן (וכמ"ש התו"ש ד"ה כמין), וא"כ
אם נעגל התחום סביב עיר מרובעת אין שם אלפים אלא רק כנגד
אמצע העיר, אבל בצדדים מתמעטים וזה דבר שהחוש מעיד;
דבשלמא דאם העיר עגולה והיא המרכז בתוך העגול המסבב
אותה, אין ספק שלכל צדדי העיר יהיו אלפים, כמ"ש הב"י—
משא"כ דעיר מרובעת. ולכן נראה פשוט: דגם לרש"י והרע"ב
הרגישו בקושיית התו"ש לפי הגירסא ועושינן אותן: הא תנינא דא
זימנא, ולכן פירשו במתניתין דהכא פירוש אחר בנשכר את הזוית,
וקמ"ל תנא במתניתין דלעיל שנשכר האלכסון של הזוית ומרויח
הת"ת אמה בכל הזוית, ובמתניתין דהכא אשמעינן שנשכר שלא
יפסיד הצדדים שמתמעטים כדרך דבר עגול.

ועתה כפי דברנו, מסולקת גם קושיית התו"ש, וגירסת רש"י
והרע"ב ועושינן אותן קמה וגם נצבה— והבן!

יעקב בהרב דובער האמבורג ז"ל.

בינה במקרא *

מאת

הרב החכם מוהר"ר שניאור זקש בפאריז

משלי א' י"א: נארבה לדם. מהכתובים הבאים: וימהרו לשפוך דם [ט"ז], כי חנם מזורח הרשת וגוי והם לדמם יארבו וגוי [ג"ג-י"ח], משמע בבירור שהרשעים החומסים שופכי דמים לא יעיוז בפני המפותים מהם לגלות להם מתחלה מסתרי-לבם בפירוש כי לדם יארבו, כ"א לחמום ולגזול בלבכם; אך בעל המשלים הוא אומר, כי סוף סוף מעשה של שפיכת-דמים הוא במחשבתם תחלה. ולזה הוא מזהיר את אלה אשר נפשותם לא נשחתו עוד כ"כ עד לשפך דם ונכשלו רק בגניבה וחמסם וגזל בלבד אם לא בפעל עוד אבל במחשבה נעשו להם החטאים האלה כבר כהיתר, מזהיר אותם שלא יפתו מהמפתים המסיתים אותם לגנוב ולחמום ולגזול; ואומר, כי החטאים האלה בנפשותם לא כן ידמו, לא רק לגנוב ולחמום ולגזול בלבד יחשבו בלבם, כי גם לשפוך דם בלבבם, וידווחו גם על מפותיהם את רעתם הגדולה עון שפיכות-דמים, שלא כרצון הנפתים ובעל כרחיהם; ומה גם כי לרוב א"א כמעט לזו בלי זו, כי סופן של גנבה חמיסה וגזלה היא שפיכת דמים; כמו שיאמר [פסוק י"ט]: כן ארחות כל בצע בצע וגוי — כי יעמדו הבעלים על ממונם והונם להצילם מכף שולליהם, יבאו השוללים לירי שפיכת-דמים. ואיך יתכן לפי זה שיאמר הכתוב כי שפת המדיחים ברור ימללו מראש לאמר: לכה אתנו נארבה לדם? ומי האיש אשר לא התמכר עוד לעון-פלילי עון הרציחה אשר ישמע להם לדבר הרע הזה?

על"כ אני אומר: אל תקרי לדם, אלא לתם; כי הברת הדי' והברת התי' קרובות הנה מאד, וכן אצל אהב"י האיטלקים כמעט לא נרגיש שום הפרש בין שתי ההברות הללו. ויגיד עליו רעו של: תם, נקי; וא"כ גם הענין כאן כפול במלות שונות. "נארבה", מקביל לעמת "נצפנה"; "לתם" לעמת "נקי". והתבונן, כי לא נאמר כאן: נצפנה לנפש נקי כמו שנאמר להלן: יצפנו לנפשותם [פסוק י"ח], כי מראש המפתה עושה עצמו לעיני המפותה כאלו אינו יורד כלל לחיי נפשות, רק הוא בא לרשת אונם וחילם. — וכונות "לתם

(*) המאמר הנכבד הזה, מסר על ידי ידידי הרה"ח הנ"ל, בכתב ידו ממש בכתב ספרדית, להפיצו על פני חוץ; ולתועלת הקוראים בגליציען, הנני מביאו בדפוס בשערי מכה"ע זה בין יתר המאמרים אשר הנני מו"ל במ"ע היקר הזה. והיה אם יתענגו הקוראים לקראת דברי הרשי"ו, זקן-בית-ספרותנו, אזי ישמח לבי גם אני.

ישראל איסר בן משה גאלדבלום בפאריז.

ולנקי" היא: אנשים תמימים ונקיים כל ידעו ערמה ומרמה, אשר לא ידעו להזהר ממנו ומהם, ויהי הנקל לו ולהם לקחת ממונם והונם; וכמו שאמר אח"כ: נבלעם כשאול חיים, כלומר: נבלע את הילם בלי עמל ויגיעת-בשר כבליעת השאול את החיים בלי עמל ויגיעה, ותמימים כוורדי בור ואת שלל התמימים נקיי פשע אשר לא יחשדו אותנו בדבר רע ולא ישמרו ממנו בחשבם כי כמוהם כמונו — נבלע כבלוע הבור את יורדיו, שיורדים אל הבור מאליהם וירוצו אחריו בלי שימשיכם הבור אצלו מצדו. וכל זה ידברו החטאים המפתים על לב הפתיים לפתותם לאמר, כי אין שום סכנה בדבר, ועל נקלה יחלקו ביניהם שלל התמימים בלי מלחמות תנופה. ותיבת חנם היא לחנם פה, ונשתרבה רק מן: כי חנם מזורה הרשת, ונכתבה עוד הפעם שלא במקומה, ורבות כאלה מצאתי.

והילוף תם בדם נמצא גם להלן (י"ב-י'): דברי רשעים ארב דם ופי ישרים יצילם; קרא ג"כ: ארב תם ופי ישרים יציל את התמימים ממארב הרשעים. ותם כאן הוא שם כללי, כלומר: אנשי תום — ולפי הכתיב חסר נושא ההצלה; כי לא יכין לאמר: יצילו הדמים. כיוצא בזה: כי דרש דמים אותם זכר לא שכה צעקת ענוים [תהלות ט'-י"ג], קרא גם כאן: דורש תמים, אותם זכר את התמימים, [ותמים גם כאן כמו תם לעיל הוא שם כללי] ענוים הוא מקביל לעמת תם ומפני ההתקרבות ההלכות של דם ותם, כמו שנהפך תם לדם ככה להפך נהפך דם לתם. כי נראה בעיני, שיש לקרות במקרא דתלים [ח"ל-ל"ג]: ויתן דמים דרכי במקום תמים; וכן ראוי לקרות גם במקרא זה דשמואל ב' [כ"ב-ל"ג], [שמלבד זה יש שנוי נוסחאות בין המזמור הזה שבא בשמואל ובין הבא בתהלות, וגם במקרא הזה עצמו]. והמקרא שלפניו: האל תמים דרכו, הסב גם היא הדבר לשנות דמים לתמים.

ותהיה לפי המליצה: "ויתן דמים דרכי" כאן כמו המליצה: פעמיו ירהץ בדם הרשע [תהלות נ"ח-י"א]. ועוד מפני קרבת ההכרות הללו, נאמר ע"ד המליצה של לשון נופל על לשון: אנשי דמים ישנאו תם. ועוד אני אומר במקרא: ושם דרך אראנו בישע אלהים [תהלות נ"ח-ג], אל תקרא: ושם, אלא ותם, [כמו במשלי י"ג-י'; וע"ש יו"ד-כ"ט, ואיוב ד'-י', ושם כ"ב-ג]. והמליצה של תום דרך, היא כהמליצה של הליכת תום; והילוף ותם בושם, היא ג"כ מחמת קרבת ההברה של התי"ו הרפויה לשין השמאלית, ע"כ.

והנה תעה בשדה!

בְּתַנְתַּת הַפְּסִים הַפְּשִׁימוּ	בְּעַד הַרְעִיזוֹן הַזֶּה	בֶּן יַעֲקֹב, אוֹיֵה;	תַּעֲהַב בְּשָׂדֵה הַחַיִּים;
אֲשֶׁר עָלֶיךָ הָיְתָה;	תִּלְחַם וַיִּדְדֶךָ אֲמוֹנֵה;	יָד שְׂדֵי כֶּה הוֹיָה;	זֶה שְׁנֵה אֲלֵפִים;
כִּי תָמוּת הַחֲלִימוּ,	דָּם לְבָבָה מְזוּה;	נִוְדַד, מַה תִּבְקֶשׁ;	פֶּה בְּגִיט הַבְּכִי;
הַשְּׁלִיכוּךָ בּוֹר עֵיפֹתָה;	עַל מִזְבַּח הָאֲמוֹנֵה;	לֶךְ אוֹיֵב יִגְקֶשׁ,	וַתַּתַּע מְדַחֵי לְדַחֵי;
וַעַת אוֹתָךְ מִשְׁכּוֹ,	עַם לֹא עִז בַּשָּׁפוֹן,	תַּת־חֶלֶף מִגּוֹי אַרְגִּי,	בְּאַרְצוֹת וּבֵין עַמִּים;
מִבּוֹר לֶךְ בְּרוֹי;	מִעֲלָה תִפְחַד פְּחַד,	לֶךְ אוֹי, לֶךְ אֲבוֹי,	חִילָךְ שְׁאֵפוֹ צַמִּים—
לְשׂוֹא עֵינֶיךָ בְּכוֹ—	וַרְעִיזוֹן הַזֶּה כֶּה צָפוֹן,	מִקּוֹלָךְ קוֹל נְהִי,	וַרְגִּזוֹן וַרְעִיזוֹת אֲרָץ;
לְעַבֵּד אֹתָךְ מִכְרוֹ;	רַעַם וְגַבְוָה יַחַד—	וַרְגִּזוֹן וַרְעִיזוֹת אֲרָץ;	אֲנַחָה בִּי תַהִי;
מַה בְּלִבְךָ פִּשְׁעִי,	הַחֲשַׁמְנָאִים הַמָּה עֲדִים,	כִּמִּים נִשְׁכְּבוּ דְמִיךְ,	נִשְׁשָׁף לְקַרְבֵּן הַקַּדְשֵׁת;
כִּי יִשְׁמְמוּךָ מִשְׁמֵמָה?	בְּחָרֵב יִפּוּי וְרוֹעַס,	נְפִישָׁף לְקַרְבֵּן הַקַּדְשֵׁת;	וְעוֹד יִאֲרִיבֵן יְמִיךְ,
מַה בְּנַפְשֶׁךָ רִשְׁעִי,	לְחַמּוֹ עִם זָרִים,	לְסַבּוֹל גְּעוּרִים חֲדָשֵׁת,	בְּכוֹר בְּכַבּוֹד זְרוּחֵה;
כִּי יִרְדְּפוּךָ בְּחֵמָה?	וְהוֹצִיאוּ יָקָר מִלּוֹעַס,	בְּכוֹר בְּכַבּוֹד זְרוּחֵה;	אֲהוּב בְּבֵן וְקוֹנִים;
יַעַן מָה? — יַעַן,	אֲמַרְתָּ: יְהִי אוֹר!	פִּי שְׁנִים בְּרוּחֵה,	בְּלִב רִגְשׁ אֲמוֹנִים;
תּוֹרְתָךְ קָמָה, נִצְבָה,	רוּחֶךָ גַר הַעֲלָה,	שְׁלַחָה אֵב בְּשִׁמְיִם,	לְרֵאוֹת שְׁלוֹם אַחִים;
וְעוֹד בְּאַרְץ בְּנַעַן,	יֵאִיר לְדוֹר דוֹר,	וְהַמָּה בְּכָל אֲפִסִּים,	טְמִנּוּ לְרַגְלֶיךָ פַּחִים,
הוֹרִית מַחֲשָׁבָה נִשְׁגָּבָה:	גַר הַנֶּבֶה סָלָה—		
כִּי שָׁמַשׁ וַיִּרְחַ	בְּעַם רוֹמֵי הַרְשָׁעִי,		
וְכָל בּוֹכְבֵי מַעֲלָה;	לְחַמְתָּ בְּחָרֵב שְׂרוּפָה,		
יִפְּקוּ אוֹר זוֹרֵחַ,	בְּעַד דַּת מוֹרְשָׁה,		
בַּיּוֹם גַּם בְּלִילָה;	אֲמַרְתִּי־יָהּ הַצְּרוּפָה—		
אֵת אֱלֹהֵ בְרָא,	אֵן הַצְּבִי יִשְׂרָאֵל!		
אֲחֵר, הוּא אֱלֹהֵה,	עַל בְּמוֹתָךְ חֲלָל,		
הוּא מַעֲיֵן נְהַרְהֵה,	אֵף אוֹר תּוֹרָה יְהִי,		
בְּאַרְץ גַּם בְּגִבּוֹת;	גַר מַצְוָה כֶּה לְשִׁלְהֵ—		
מְאוֹרוֹת לַגּוֹיִם אֱלִילִים,	רַבַּת בַּיְמֵי הַבְּיָנִים,		
הַשְׁתַּחֲוִי לְאַלְהֵיךָ אֲמַת;	בְּעַבּוֹר הַתּוֹרָה סִבְלַת,		
”בוֹרֵא יֵשׁ”! כֶּה הַמְּקִים	בְּאֵת בְּאֵשׁ וּבַמִּים,		
”וַי אָחַר”! — הַחֲתַמְתָּ,	וַדְּגַד הָאוֹרָה הַעֲלַת,		

אתך להמית ותנפלו.	אויבים בך קנאו.	מקדם וים, מנגב
פה גם שמה.	רגע תעל אבר.	וצפון גרשת עיפתה.
חַרְבוֹת בְּפִיהֶם יִשְׁפְּלוּ.	ישחיתו לך ירעו.	איה איפה רגב,
גו עם נשמה.	ענו שם ועבר.	דמה לא שתה?
מרוחם דבר וקטב.	הקנאה לך בור הפרה.	בן תמיד שרית.
אש השנאה יפוחו.	עמה שקר ורמיה.	עם חשף עם אמש.
במים זירונים ושטה.	תאבל הצדקה וחרפה.	וליושבי תבל בגית.
המה אתך ישליכו.	בשה האמת ובוכיה.	בית אל בית שמש.
פה גורקה נזרא.	כי יהיה דברי.	לכן תשב במחשבים.
על פני אדמה.	או העמים ינחמו.	וען אור נתתה.
זה שכר התורה.	ירפאו את השבר.	לכן תקרא ממעמקים.
תבאת דהם מרמה.	על נעזבים ורחמו.	מאז עד עתה.
פה נזרד הלך!	מים פי ישטמו.	לכן ים דמעיה.
תסע—ברנד מנעקיה.	אש פי נפלת.	יגעש ירעש בהמלה.
ובכך אשר תלך.	עמים נדבות יערפו.	וען במגדל אורף.
אבני נגף כרגלך.	ידם חסד גמלת.	הארץ תבל פלה.
פה בצרות קרב.	אך בתרע אותם.	לכן גם בעת חיה.
הנף תעה בשודה.	למדת בימי קדומים.	באה עדיף בהלה.
היה בן יעקב!	היא גשארה כחותם.	ויכעל מרפה התיה.
מתי מיוזן תפדה?	בלב גוים ולאומים.	השנאה עליך התנפדה.
	אך אתך ישטמו.	כי תאכל דמים.
	ישנאוך שנאה גדולה.	עוררים בחוץ וקראו.
	בצרות חייך יסתמו.	לשנא באיבת עולמים.
	להורידך גיא שאולה.	עלילה ישנה מצאו.

יעקב צבי שפערדינג.

הערות לספר המתורגמן מאת החכם המדקדק הגדול ר' אליהו בחור ז"ל

ממני

שלמה באבער

- אבית.** על פני הישימון (במדבר כא כ) ת"י כל קביל אבית. ישימון פ"י שם מקום או מחוז עכ"ל. איננו כן רק האלף שמושית והוא כמו עד בית ישימון כמו שתרגם אונקלס ויב"ע.
- אברסק** ומכנסי בד (ויקרא ו ג) ת"י אוברסקין דבוין עכ"ל. המלה משובשת וצ"ל אברקסין והמלה יונת ורומית ופ"י מכנסים (ביינקליידער) וכן ויקרא י"ו ד' תיב"ע ואורקסין כן שמות כח מ"ב בת"י אברסקין צ"ל אברקסין וביב"ע שם אורקסין וכן נמצאת המלה בירושלמי שבת פ"ו (דף ט"ז ע"ד) שני אבריקין.
- אד** בתרגום אסתר א' כפ' בשנת שלש למלכו ואית דאמרין יומא דאידא הוה ליה, פ"י לשון שבר וכנוי הוא לחגי עוברי ע"ז עכ"ל. נעלם ממנו שהמלה ערבית ופ"י חג.
- אדרא** בפסוק ויאמר הרבונה אדרא אמר אצטליב ברישי מין ארוז הוא ע"כ עיין במוספי שכתב המלה יונת והאלף נוספת.
- אולם** תוצאות הגבול (בדמבר לד ח) ת"י מפקנוי תחומא דאולס דקקלאי ע"כ, ולא יבאר המלה כלל ולפנינו הגי' דאווולס דקלאי וביב"ע לאבלס דקילקאי והוראתה שם מקום **Aulon** באזיא הקטנה.
- אוות** עוזרי רהב (איוב ט יג) דייתין אוותניא דמסייעין בסוגעה לא ידעתי מהו ע"כ היוספי הביא התרגום וכתב פ"י בל"י שרים והוא כמו אוותנטיין, ועיין מה שהעירותי בפסיקתא פסקא שקלים הערה קי"א.
- אכורג** כתפוח בעצי היער (שה"ש ב) אטרונא ביני אילני סרק הוא כמו אתרוג ע"כ המלה היא מלשון ערבי ופרסי אַתְרָג.
- אכב** זוריר מתנים (משלי ל לא) ואכבא דמזדרכיל ביני תרגנולא איני יודע מה היא וגם בעל הערוך לא הביאו ע"כ המלה משובשת וצ"ל בהיפך האותיות **אכבא** וחמלה סורית ופ"י תרגנול גדול, ולפנינו בתרגום דמזדרה וראיתי כי המוספי הביא את התרגום כערך אכבא בטעות כי חשב על אות ב' שהוא כ' ודרכו תמיד להוסיף דברי התרגומים כמו שראה במתורגמן גם הביא בטעות דמזדרכיל במקום דמזדרכיל.

אכדם הביא הרבה תרגומים. ולא מבאר המלה. והמלה בל"י גם בסורי פ"י המון עם ומורגל בדרז"ל.

אכסדרא המסדרונה (שופטים ג) לאכסדרא ע"כ. המלה יונית ופי' אולם וחצר ומורגל בדרז"ל.

אכסן עם המסכת (שופטים י"ד י"ג) עם אכסנא. יתד המסכת (צ"ל היתד הארג) (שופטים ט"ז י"ד) אכסן דגורדאין ע"כ גם המלה הזאת יונית.

אכסן דלתי לאורה אפתח (איוב לא לב) דשיי לאכסניא פתחית ע"כ. המלה יונית וכן סורית ופי' המארה והמתארה.

אלסטרוס תרשיש כתיים ודודנים (בראשית י ד) ת"י אלסטרוס אטליא ודודנאי ע"כ הטעות הוזה נשאר עד היום בת"י שתרנגם אלסטרוס ודודניא, ובאמת המלה נתחברה ויש להפרידה אלס טרוסום על אלישא תר' אלים היא מחוז באזיען הקטנה Elis, ועל תרשיש תר' טרוסיס, והמלה משובשת גם בנמרא ירושלמי מגילה פ"א ה"א (דף ע"א ע"ב), וכן בב"ר פל"ה, אולם ביב"ע בבראשית שם תרגם לנכון אלס וטרסום, גם יש לתקן בת"י ודרדניא במקום ודודניא כמו שהוא בירושלמי ובב"ר שם. והמלה איטאליא שהביא המתורגמן נשמטה בת"י. ונשארה בב"ר, שם.

אמרכל ונשיא נשיאי הלוי (במדבר ג' לב) תר' ואמרכלא פ"י אומר כל-ע"כ. הערוך הביא בשם התוספתא שקלים פ"ב. אמרכל שהוא מר על הכל, וכן בוי"ר פ"ה למה הוא קורא אמרכל שהי' מר לכל.

אנטרד ואת הארודי, (בראשית י יח) וית אנטרדינאי ע"כ כוונת התרגום על אנטרודוס וידוע כי לצפון טריפאליס נמצא עיר אַרְטַהָאָזִיא ולצפונה נמצא אי אחד בשם אנטארודוס. ולזה כוון התרגום.

אנסיא [וחבל] ומשך (ותירוס) (בראשית י ב) ת"י ויתנא ואנסיא, במגד ירחים חוברת ראשונה משנת תרמ"ז צד 45 הארכתי בזה והראתי לדעת שאות וי"ו במקום בי"ת והראוי כתיניה והיא Bithinia חלק ארץ באסיא הקטנה אצל ים השחור, ובדרום הארץ הזאת דרים יושבי מוסיא Mysia כי אזיא הקטנה כוללת י"ב ארצות השלישי היא ביתניא והרביעי היא מוסיא לכן בתרגום במקום ואנסיא צ"ל ומוסיא. עיין במגד ירחים שם.

אננק הביא המלה הנמצאת בתרגומים וכתב לשון צרה וצער מלשון בכי ואנקה. ונעלם ממנו כי המלה יונית וענינה כיוני צרה וצוקה.

אנקא בפסוק בימים ההם כשבת (אסתר א) [בת"ש] ולקבלה אנקא דרהבא, מין שרץ כמו והאנקה והכח ע"כ. יפה העיר יידי הרב הגדול בעל ערוך השלם שהיא בלשון ערבי מין נשר אשר שמו במוטהאלאנא גריף (Greif) ובוה מסכים הספור שם המתחיל וזה מעשה הכסא עומדים עליו שנים עשר אריות זהב ולעומתם שנים עשר נשרי זהב וכו'.

אנתם ואת הסיני (בראשית י ז) וית אנתוסאי ע"כ, המלה משובשת וצ"ל ארתוסאי והיא עיר Orthosia, וכן בב"ר פל"ז את הסיני ארתוסייא, ועיין ערך מל"ן. אסטרטלם אחרדפני המלך אסטרטלוסי מלכא פ"י שרים. יש לתקן שצ"ל אסטרטלוסי. והמלה יונית ומורגל במדרשים.

אסם יאתיו חשמנים (תהלים סח לב) ייתון בנוי דחם אוסמנא, פ"י כסף, כן בל"י קורין לכסף ולכלי כסף אסימי ע"כ. הסיום כן בל"י נו' לקח מהערוך ערך אסימון, אבל אין שייכות כלל לדברי התרגום והמוספי הוסיף והביא דברי התרגום אשר לקח מהמתורגמן כדרכו תמיד להוסיף הרבה תרגומים שהביא המתורגמן. אולם המוספי לא העיר בזה מאומה, ולפנינו בתרגום ייתון בנוי דחם חוסמניא ממצרים לאתגנירא. מזה תראה כי על חשמנית תרגם חוסמניא.

אספרד מערה תר' אספלידא ע"כ. עיין ערוך והמלה יונית.
אספרע בפירו להן שוע (איוב ל כד), ישוה להון אספלעותא, ס"א אספלינתא והוא אספלינית שמשמים על המכה, הגי' אספלינתא היא העיקרית ובטעות אספלעיתא והמלה יונית ופי' רטיה.

אספנק חגורה תר' אספנקי ע"כ, המלה סורית ופי' חגורה אדומה.

אסתוור אשורי תר' אסתוורי ע"כ, עיין ערוך ומוספי ובערוך השלם.

אסתן מצפון זהב יאתה (איוב לו כא) מצפונא אסתניא [ייתן], ס"א אסתני ובערוך ערך אסתנא פ"י יום שמנשבת בו רוח צפונית לרוב ע"כ. הערוך פ"י כן על המאמר יומא דאיסתנא, אבל הוראת מלת אסתנא רוח צפונית (נאָרדווינד) ועיין ערוך השלם מה שהעיר שם.

אפולייא מאיי כתים (יהוקאל כו י) ממדינת אפולייא נראה לי שהוא מדינת פולייא במלכות נאפוליי ע"כ. עיין ערך מלים צד 179 שכתב אפולייא הוא המחוז Apulia סמוך לנעאפעל והוא חלק מארץ אמליא.

אפמיים וירד הגבול משפס הרבלה (במדבר לד יא) ת"י ויחות תחומא לאפמיים לרפני, שם מקום אולי הוא אספמיא ע"כ, גם הרב בעל ערך מלים הביא צד 180 את דברי המתורגמן להביא ג"כ בשמו

שכתב "לא ידעתי מהו" אולם לפנינו לא נמצא כן במתורגמן שכתב
כן, ולדעתו היא עיר **Apamea** בסיריא וע"ש שהאריך בזה, ודעת
אחרת בזה להרב הגדול בעל ערוך השלם ע"ש.

אפנטר כפי ידיו גלילי זהב (שה"ש ה יד) בנימין גליף על אפנטור, נ"ל
שהוא אבן טוב הבא ממדינת פנטס ע"כ, המוספי הביא דברי התרגום וכתב
פנטר בל"ו ורומי אבן טובה מלאה חברבורות כעור נמר הנקרא פנטירא.

אפטר ותחת רגליו (שמות כד י) ת"י אפופרין דרגליו, הוא הדום רגליו
ולשון יון הוא ע"כ. גם לפנינו בת"י ויב"ע אפופרין ברי"ש אולם צ"ל
אפופרין בדל"ת והיא המלה היונית ודברי הערוך הטעו.

אפקרם המעכתי (דברים ג יד) תר' אפקרום ע"כ, הביא התרגום ולא באר
המלה. ועיין ערך מלים צד 182 שכתב שהיא עיר **Epicaros**.
ועיין גם בערוך השלם.

אפרור כרים (יחזקאל ד ב וכא כז) תרגם אפרורון פי' נגידים ע"כ. עיין
במוספי ובערוך השלם והמלה יונית.

אפרך לפניו יכדעו ציים (תהלים עב) יגחנן איפרכיא, ענין שרים גדולים,
ויש לשון מחוזות כמו ובני יפת (בראשית י ב) ת"י ושם אפרכיותהון
ע"כ. איפרכא איפרכום פי' בל"י שר העיר ומורגל הרבה במדרשים
ופי' אפרכיא בל"י ממשלת מדינה וגם המדינה בעצמה עיין בערוך
השלם. וגם יגחנן איפרכיא הוא מהוראה השנייה.

אפרק אני תרשיש (מא י כב) ספינתא אפריקא, גומר ומגוג (בראשית י ב)
ת"י אפריקי וגרמניא, והוא חלק אחד משלשי חלקי העולם ע"כ מה
שתרגם על גומר אפריקי כבר העירותי במגד ירחים שהיא ארץ פריגיא
באסיא הקטנה, עיין ערך מלים ובערוך השלם שהאריך בזה.

אפתק באוצרות תהומות (תהלים לג ז) באפותיקי תהומיא, וכל טוב אדוניו
בידו (בראשית כד י) ת"י וכל שפר אפותיקיה בידיה, פירושו רז"ל

נוטריקון, אפו תהי קאי, ולשון יון הוא דבר שמכניסין לקיום קורין
אפותיקין ע"כ. פה ערב ב' הוראות יחד: הוראה הראשונה היא כמו
שהביא הערוך בערך אפתיק א והמוספי כתב שם פי' בל"י אוצר של
סחורה ושל מאכל ומשקה וכן הוא בל"י **apotheca**, אבל דברי
הת"י שהביא וכל שפר אפותיקי בידיה היא מהוראה השנייה שהביא
הערוך בערך אפתיק ב' שפי' בל"י משכון ושעבוד קרקע ושטר משכון
וכן בל"י כן **hypotheca**, ויותר נכון לגרום בתרגום ושטר אפותיקי
בידיה ובב"ר פ"נש אות י"א וכל טוב אדוניו בידו ר' חלבו אמר זו
דיאתיקי, וכן הערוך בערך דיתק הביא כן בשם ת"י על וכל טוב אדוניו
בידו. ופי' דיאתיקי בלשון יון שטר צואה, ומה שהביא המתורגמן
פירושו רז"ל נוטריקון אפו תהי קאי, כן הביא הערוך ולא נמצא
בגמרא. (המשך יבא)

ב"ה וויען, ר"ה שבט תרמ"ו. גאולה תהי לציון, לפ"ק.

דורש לציון.

את הכל ופה עשה ידינו הרב החכם הגדול המבקר הנפלא
 גביר ושוע יקר מוהר"ש באבער נ"י במבוא והערות ותקונים לתנחומא
 הקדום אשר הוציא לאור בשנת: "תנחומא-ילמדנו", נכבדות מדבר בו
 וכל הקוראים יודוהו סלה! אכן על דבר אחד הערותיו במכתבי כי
 בכל בקיאתו העצומה שכה פעמים רבות להציב ציונים ממקום
 למקום באותם המאמרים הנמצאים בהמדרש ההוא בעצמו, ובענותו
 הודה לי ויענני כי ראה הערותי נכוהות. ואשרי למחבר שהסרונותיו
 מנוים; לכן אציגה נא בזה בקצרה איזה מהן:

בראשית א'. רח"א צחויטי (לקוץ סי' י"ג) י. כמעטף צלחה (ע'
 ויקהל ז') י"ח יתיו כנחמין (לך כ"ה מוקץ י"ג ט"ז) טמים ותיכין כזרחא
 (ל"ל כזרחו) ט"ו, כזרחס כזרחס (חיי ו') י"ח, זיו פניו (ע' חקת סוף
 י"ז) כ"א, חטרי לריקס ודוצקיסס (ע' צמדצר י"ג קרח ה' וקוכה כ"ו) כ"ה
 ותיכין משלימין (לקוץ ל"ג ועי' רח"א י') כ"ז מעסה כחסיד (ע' היטצ וקץ ט"ו)
 ל' ר' וואיר למד טמו (ע' יונא פ"ג ר"ע דייק צטנא, וע' ז"ר פנ"צ ורות
 רצה צ' וקסלס רצה ונגילס י"ג. ורח"א לקוץ כס"א ל"ג ר' וואיר ור' יוסטע
 צן קרסה דרסו טמות וסס לא העיר סכ"ס צ"ר פנ"ג ורות רצה א' וע' זרכות
 כ"ח) ל"ו חוטה סכסצע (ע' ז"צ ע"ג). כח א' למח סחי פעמיס (לקוץ טמות
 ט"ו) ג': סכצרו סחרי (לקוץ י"ד וחסקן א') ח' וסל סלדיקיס (אמור ז'
 צמדצר א') סס, מעסה צריצ"ל (אמור ח' ע"ס) י"ז, ארסצ"כ וקורה אגדה
 (לסון זה סגור צפיהו, ע' לקוץ ו"לא ט"ו) כי סחחיל צזקסה (ע' חיי ד'
 חולדות ז') לך ד'. צן ג' סניס (ע' חיי ו' ויגס י"צ צחר ג') סס, וואעטך
 וחסיעוץ (ע' חיי ו') ה' הייתי זקוק לצרך (כס"א י"ז וע' חיי א' זרכה א')
 הערה פ"ז קורות י"ל קירות (צדצ"ל קורות ציתו וועדין וסי"א וולסכ"כ קורות
 צחיתו, צלל קורתי) ט"ו וסי' וואכיל סכ"א ויעע אסל (ע' לעיל הערה ר"ג
 וי"ע: Asyl) כ' וכסחצוול (לקוץ כ"צ). וירא ה', סחלחו סקד (חיי צ' י',
 סחק (לקוץ ל"ט ט"ו) כ"א, קל"ח סכה (צמצול לך ס"ג הערה ה' לא סצי"א
 וזה) ל"ה, ד' ופסחוח (וילא ט"ז) חיי ד' (לקוץ חולדות ז') י'. סחוססחו
 (וילא כ') צחיעין וסווחו (ויטצ י') תולדות ג'. ג' עזירוס (חלל ד') ;
 י"ד וקוסר (לקוץ ט"ו י"ז ע"ס) סס ככס ג"ע (לקוץ כ"צ וע' זרכה א') ט"ו
 אונחטיך צחיקאל (ויסלח ו') י"ז (ויחי י"צ) כ"א ג' צרסוחו (וקץ ה') כ"ד.
 ג' דעעות (קדוסיס ט"ו) ויצא ה' וי סעווד כנגד סעסה (ע' זרכות ס"ד
 יצמות קב"א וצ"ר פנ"ד) י"צ (לקוץ חות כ') ט"ו וקורה הי"א (ויסלח ה'
 ויחי י"ג חלל ט"ז) וישב י"ח, אירע לליון (ויגס י"א) מקץ צ' לכל עלצ
 (ל"ל ככל) טו, אס יהיה ארס אוקגום (לדעתי ל"ל: אוקגום, מלסון

Oekonom, אָקאָנאָמיש, ספארזאס, הויזעלעטערעס); הוסיף שוורים (ע' לקמן י"ז) י"ח הפלת ערצות (ע' וילא ד') יסוע אויך (ל"ל ישועו) ויגש ה' זיה (ע' שמוח י"ח והוספה לדברים א') ח', זה חויד (ויחי ט"ו) ויהי הערה י"ח (ע' ז"ר פל"ו) ט', טכא' יחש (לקמן זלורע ז'). —

שמות ג', אר"ח. לקמן וספטים ז'-ט"ו, טכפל טו, ע' לעיל כח א' — י"ח, צי"ה, ע' לקמן הוספה לדברים א' כ', וזה החש, לקמן זלורע י'; — וארא א', טככחא, ע' לקמן יתרו ט"ו-ז' מלך ז"ו, לקמן טכא ל"ד, ע"ס הינצ-י"ד מונח דס, ע' לקמן זח ג'-ט"ו, ראצ"פ אוור, ע' לקמן זח ו'-י"ז. הרטח הזח (ל"ל חזה) — כ"ח, וכל סקליטין טלא, ל"ל טלו, וע' לקמן זח י"ז — בא, הערה ק"ו, ל"ל ק"י — בשלח, כ"ז, לחס איצרים, לקמן הוספה לפ' טלח ג' — יתרו ד', עולק עם לק, לקמן הלל י"ז-ה', טון וחורה זחטרי, צזה כצין ו"ס זככות כ"ז על רבי ע"ס י"ח, דרס וססה ק"ו ע' טכח פ"ז-י"ד, כ"ז אלפים מרצות, לקמן ל"ו ט"ז ע"ס-טס, טס הקצ"ה מטרחק וכו', לקמן וספטים י"ז — משפטים י', וזה אטיהך ע' לקמן קדושים י"ז והוספה לפ' טלח ט"ו-טס, אר"ל מי טוטטור חת הטורה לנה וסוחרה אונח, יצן עפ"י ו"ס ר"ל לקמן טכא כ"ז לנה אחי לני טסוחר זחורה-י"ז הערה פ"ג: זכרפס: ארסצ"ל, כ"ה יתרו סוף כ"ד — תרומה ח', אילו היו אוה"ע יודעים, לקמן זמדצר ג' — תצוה ד', העין הזו לזכה, ע' לקמן זעלוחך ז', ז'-ו' חת מולח וכו' טס — תישא ט' כחין לזעלה וז' קיעים וכו' יצן עפ"י וכו' לקמן טכא כ"ד, ע"ט-י"ח וזה הכלה, ע' טכא כ"ח-י"ז חירות, לקמן הוספה ל"פ טלח א', וע' חקה ו"ט — ויקהל ז' כחעטף זחורה, לעיל זראשית י' ע"ס — ויקרא א' אלו הנציחים לקמן טלח א' — י"ח ג' דברים לעיל חולדות כ"ח מוקף ה' — שמיני ג' כחן לו אפופסין, ע' לקמן י"ג-ט, זעוה"ז היין ק"י קללה, ע' לעיל כ"ח כ"א-י"ז ללרך זכן לקמן חזריע ז' — תזריע ז' וכלים נצית טאן, ע' לעיל זראשית כ"ד-ט"ו וספר לטון לרעה לקמן זלורע ט' — מצורע ו' וזה כח"ז זורים ע' לקמן טלח ו'-ח אין זאילכות מווד כח"ז, ע' חקט י"ד-הערה ע': טהפרלה וגו' כ"ה סוכה כ"ו-י"ז, על ג' עצירות, ע' לעיל כח א' — אהרי ג' הפוח עקיצו, לקמן חקט י"ז ע"ט-ז' הרצה סייחין, לקמן י"ג וע' סכהדרין כ"ז ז"ר פס"ז-י"ח ויטע כח"ז ע' לקמן זמדצר י" — קדושים ד': טאלו הויחין חת ר"ס וכו' לעיל זראשית ז' ע"ס (זוק"ח הזחתי גס וזה דח"י טהויחין חס זוכה היסועיים והסס „וין" ר"ח: מרים (יוסף) ישוע נולדי-ודרך חגז אעיר זרמיזה על וזה טוקובל זאוחתכו סיזח מטיח זן יוסף וח"כ יתרג, כי זה לעומת זה עסה אלקיס, ח"ל). אמור ד'. דור דור ודורסיו, ע' לעיל זראשית כ"ח ומסעי ג'-ז' ז"ס"ה לרקחך לקמן ר"ס זמדצר-וע' לעיל כח ח'-ט' מוטפנו אדס, לקמן י"ז-כ' יערוך לטון פרכסה, ע' לקמן זחקותי ו'-כ"ד, טהנפס נוטלה לכה, ע' זעלוחך ד' — בהר ג': זן ג' ע' ויגש י"ז לך הערה ל"ג-ה' טלח אעלור זסצילך הטמים, ע' יצווח ע"ח חעניח ח' וס"ע י"ז-הערה כ"ה, ע' פקחים קי"ח ז"ק כ' וטויטו י" — בחקותי ג', אריז"ל וכו', ע' לקמן זמדצר ג'. (טוטך יזח)

מדרכי האגדה

רבים מהכמי וגדולי זמננו שמו להם מטרה לבאר אגדות ומדרשי חזו"ל, אך רק הצליחו ועשו פרי למעלה, מה שהיה סתום וחתום מעל למדרשים מה שהוץ להם, מי היה המחבר, ובאיזה זמן חברו, ויסירו המסכה הנסוכה על המחברים ועל העת והזמן, אימתי בא המדרש לעולם, אבל מה שבתוכם והקרן הקיימת בהם עוד נשאר גן נעור, עוד לא נוכל לקטוף הציצים והפרחים, עוד לא נביר פרים והדבר העצמי, ואם גם רבים וכן שלמים בארו זעיר זעיר שם, ויסירו פני הלש על דברי חכמים וחדותם, אך לא שמו עוד יסוד מוסד, אשר עליו נבנו המדרשים, לא נתנו לנו עוד מפתח לפתוח שער המדרשים וכבא פנימה, זה אומר בכך וזה בכך, זה יבחר לו מדרש מיוחד, וזה יעשה פירוש יחיד, ואני הדל אעיצה עצה לבא אל הכללים, ולצעוד מהם אל הפרטים, לבא אל דרך המלך ולידך ממנו אל דרכים פרטים ואל המסכות וארחות היחידות, למשל, אמרתי בלבי, אם תפגע למקום במדרש, בו ידבר ממקום אחד, או מנהר או מהר, ולא תבין המדרש, צריך אתה לדעת מה טובו של מקום, של נהר או של הר, והנה בפרשה אשר פתוחה לפנינו, פרשת פקודי, נמצא מדרש כזה: "סיני רמה ששנא את העליונים ואהב את התחתונים, מפרש במ"ב סני לשון שנאה בחלוף האותיות, ואחרים אומרים שהוא לשון ארמי, סני לשון ארמי סני שימעניה, שהוא לשון שנאה, וכולד עוד מה שאחז"ל במס' סוטה אר"י לעולם ילמוד אדם מדעת קונו, שהרי הניח הקב"ה כל הרים הרמים והשרה שכינתו על הר סיני וירד למטה, ולא גבה הר סיני למעדה והרי שמהשראת שכינתו בהר סיני נראה שהוא אוהב השפלים ושונא הגבוהים, לכן דרש בו לשון שנאה, מלבד הדחוקים קשה מה זה קשה על שם הר, למה נקרא כן, וכי כל מקום והר אשר הושם להם שמות, יש טעם לשם? ולמה לא הקשו למה נקרא חורב? ונראה לבאר: דע כי ההר אשר נדבר ממנו יש לו שני שמות, שם האחד הוא חורב, ושם האחר הוא סיני, וכתבו חוקרי הארץ, כי החלק הצפוני נקרא חורב והחלק הדרומי נקרא סיני, (עיין גראמבערג צד 16), ומי ראה או שמע כזאת שיהיו שני שמות להר אחד? אבל דע כי עיקר השם חורב, ושם סיני נמפל לו, ונראה שהוסיפו שם סיני לזכרון על הסנה בוער באש, למען יהיו נזכרים, כי האש אשר הצית פרעה, לאכול ישראל

B
711.

ZION

Denn von ZION geht die
Lehre aus. (Jesaia Cap. II, 3)

I. Heft

HEBRÄISCHES ORGAN

zur Beförderung der

HEBRÄISCHEN SPRACHE und LITERATUR.

Herausgegeben von

A. H. ŽUPNIK

REDACTEUR DER „DROHOBYCZER ZEITUNG“

Drohobycz, Galizien.

Erscheint monatlich — Preis ganzjährig :

4 fl. — 4 Rubel — 9 Franc — 8 Mark.

Zuschriften und Geldsendungen sind zu richten :

An die Redaction des „Zion“ in Drohobycz.

Drohobycz, April 1886.

Druck von A. H. Župnik in Drohobycz.